

אשה כדיין

התוס' ב"ק (טו, א) מביאים מחלוקת לגבי אשה אם כשרה לדון.¹⁰ ושואלים שם, איך שייד שאשה תהיה כשרה לדון, הרי קי"ל (נידה מט, ב) דכל הכשר לדון כשר להעיד, ואשה הרי פסולה להעיד. ותירצו שהכלל הזה נכון רק באיש, כלומר כל איש הכשר לדון כשר להעיד – אבל לא באשה. וביאר בזה הגרי"ד שכוונת התוס' לחלק עפ"י הנתיבות הנ"ל – שכוונת המשנה לומר, שכל פסלות הנוהגת לגבי עדות נוהגת ג"כ לגבי דיינות וממילא גם הקרובים וגם הרשעים – הפסולים לעדות – פסולים הם גם לדיינות. אבל באשה, אין גדר הענין שיש עליה פסלות לעדות, אלא גדר עניינה – שאין עליה שם עד כלל, וזה אי אפשר להמשיך להלכות דיינות ולומר, שכל מי שאין עליו שם עד בכלל, הוה"נ דאי אפשר שיהיה עליו שם דין. וממילא שפיר שייד להיות שהאשה תהיה כשרה לדון, אף שאיננה כשרה להעיד.

בשו"ע ישנן שתי דעות גבי כשרות הקטן שלא הביא שתי שערות כדיין. הדיון שייד רק אם נבאר עפ"י היסוד הנזכר של הראב"ד, שעל הקטן אין בכלל שם עד, וממילא הכלל של כל הכשר להעיד כשר לדון אינו חל עליו, וכביאור הרב סולובייצ'יק.

כמו"כ היה נראה לומר לגבי מלך. מפשט הגמ' בסוף יומא (עד, א) יוצא שמלך פסול לעדות מהתורה (לפי הבנת רוב הראשונים בסוגיא, שלא כהרמב"ם, עיין מנח"ח ואבי עזרי). ולפי"ז היה צ"ל שמלך גם יהיה פסול לדון מן התורה. אך בסנהדרין (יט, א) מבואר שרק בגלל מעשה דינאי המלך גזרו שמלך לא דן ולא דנים אותו, והיינו מדרבנן. ומתבאר להדיא שמד"ת כשר הוא לדון. והוא מבואר ג"כ לפי המהלך הנ"ל. המלך פסול הוא להעיד מד"ת, אבל לא מכח איזו פסלות שיש עליו, אלא מטעם חיצוני כלשהו, [עיין מש"כ בזה בתשובות דבר אברהם, ח"ב סימן לב ענף ג], וממילא אין זה עובר להלכות דיינים. רק כשיש פסלות לעדות (כרשע או קרוב) אמרינן שפסלות זו נוהגת אף לגבי דיינות.

¹⁰ בפת"ש לחו"מ מובא שיש סתירה לכאורה בספר החינוך, דגבי שיכור האסור בחוראה פוסק שד"ז נוהג בזכרים ובנקבות – משמע שראויה לפסוק, וגבי כל המצוות של דיינים כשוחד וכ"י פוסק שד"ז נוהג רק בזכרים שבהם נוהג המשפט ולא בנקבות. ומבאר הפת"ש שאין כאן סתירה – דלגבי סתם הוראת איסור, אשה היודעת להורות רשאית לפסוק הלכה אם יודעת הדין, ואסור לה להורות במצב של שכרות. אכן פסולה היא להצטרף לבי"ד, וממילא – לא שייכן גבה כל ההלכות של בי"ד.

נאמנות אשה באיסורים

באיסורים נוקטים בפשטות שאשה נאמנת ככל ע"א. אכן בספר דברי אמת (סימן א) מובאים כמה ראשונים הסוברים שמעיקר הדין לאשה אין נאמנות באיסורים, ומאי דסמכין עליה, היינו מכח החזקה על חבר (דהיינו רובא דליתא קמן) שאינו מכשיל את חבירו, וכשמכירים אנו באשה שהיא בעלת יראת שמים – מסתמא לא תאכילנו איסורים.¹¹

והפשט בזה – דלכאורה תמוה, מ"ט גנב הפסול לעדות נאמן הוא באיסורים (כשאינו חשוד על הדבר), ולעומתו, לאשה כשרה אין נאמנות, ומה החילוק ביניהם. וצ"ל דהגנב יש עליו שם עד, אלא שהוא עד פסול, ולגבי נאמנות באיסורים לא אכפת לן בהלכות פסולי עדות, מאחר שאין כאן צורך לשני עדים, לפיכך א"צ שיהיו העדים כשרים. אבל אשה – אין עליה שם עד כלל – וממילא יסברו הראשונים הללו שגם דין ע"א נאמן באיסורים לא יהיה נוהג בה, דלא שייך רק במי שיש עליו שם עד.

אמנם חתוסי ודאי חולקים על שיטת הראשונים הזו דבגיטין (ב,ב) למדו את מקור הדין דע"א נאמן באיסורים מאשת – שהתורה האמינתה – מדכתיב וספרה לה (עיין כתובות עב,א). אבל רש"י שם לומד אחרת, שמקור הך דינא דע"א נאמן באיסורים הוא מהפס' "ושחט את בן הבקר" (ובאחרונים שם בגיטין מבואר שאלו שתי הדעות כבר מצויות בירושלמי), וא"כ הדברי אמת הנ"ל שייך רק אליבא דרש"י.

והנה קיי"ל שאשה שנשבית לבין הגויים אסורה לכהן מדרבנן, דחיישין שמא נבעלה לגוי, ואע"פ שברי לנו שלא נבעלה – אסורה היא, מכח חומרא דרבנן. אבל אם היה ע"א המעיד שלא זזה מתוך ידו בשבי ולא נבעלה – לא מחמירים שתיאסר לכהן. ואף אם הע"א קרוב הוא לאשה – נאמן הוא להכשירה לכהונה, חוץ מבעלה, וכעדותו של ר' זכריה בן הקצב, וכמו שהאשה עצמה אינה נאמנת להעיד על עצמה, דבעל כאשתו.¹² ומלשון המשנה שם "אין ע"א נאמן על עצמו" – משמע כאילו קיים כלל שכזה מן התורה, וצירפוהו לכלל זה לכאן – לגבי הך דינא דרבנן דשבויה, על פי מה דקיי"ל

¹¹ ועיין ספר נפש הרב (עמ' רלד), סיפור מעניין בזה.

¹² והשוה שיטת הראב"ד לסנהדרין (י,א) בביאורו בסוגיא דפלגין דיבורא, דמכח דינא דבעל כאשתו חשוב הבעל כבעל דבר כשמעיד על אשתו ולא רק כשאר קרוב דעלמא, ונפק"מ לדינא בזה הוא, דדוקא בבעל דבר נוהג הך דינא דפלגין דיבורא, ואילו בשאר קרובים אמרינן להיפך, דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה.